

Zoektocht naar de medezeggenschapsgraal (deel 7)

Naar de bronnen van medezeggenschap

In hun zoektocht naar de medezeggenschapsgraal waren de auteurs beland bij 'inburgering' in de onderneming. Oriëntatie en communicatie bleken nog te weinig te zeggen. Sommige straten die zij ingingen, liepen dood. Recentelijk pakte een van de auteurs een vergeeld boekje uit zijn boekenkast. Het stamt uit de jaren twintig van de vorige eeuw en bevat een aantal socialistische gedichten. Daarin het gedicht van Jef Last: Meezeggenschap.

Door Jaap de Jong en Wim Schul

- Een nieuw verschiet
- Opvattingen in zuilen
- Dominante stroom

De inleidster in de bundel, groot dichteres en bekend strijdster voor een betere samenleving Henriëtte Roland Holst, omschreef de gedichten van Last als direct propagandistisch. Bestemd om het gevoel en de gedachten van de arbeiders in socialistische banen te leiden. Menig oudere arbeider zal volgens haar, bij lezing van het gedicht Meezeggenschap, voelen hoe een nieuw verschiet in zijn hart en verbeelding opengaat. Medezeggenschap is hier een zelfstandige waarde. Alleen het denken eraan verandert het perspectief van de arbeider. In plaats van loonslaaf wordt hij een zelfbewust mens, die zijn lot in eigen handen neemt. Een romantisch beeld. Het ontroert de auteurs, beiden met hun eigen banden naar de geschiedenis van de arbeidersbeweging. Het valt hen op dat Last spreekt over meezeggenschap in plaats van medezeggenschap. Eigenlijk zou meezeggenschap taalkundig logischer zijn. De term was in elk geval nog niet ingeburgerd. Dat inspireert om op zoek te gaan naar de oorsprong van de term.

Erkenning

De oorsprong van medezeggenschap lijkt protestants. Volgens het Groot Woordenboek der Nederlandsche Taal werd medezeggenschap in 1905 al gebruikt door Abraham Kuyper. Hij was de streng protestantse oprichter van de Anti-Revolutionaire Volkspartij, de Vrije Universiteit en was aan het begin van de twintigste eeuw een paar jaar minister-president. In zijn ontwerp voor een partijprogramma schreef hij: 'De vader (is) als man van eer gehouden het medezeggenschap der Kerk ten deze te erkennen.' Volgens het woordenboek betekent medezeggenschap: het recht van in iets mede te spreken. Terwijl zeggenschap het recht is om over iets te beslissen. Interessant is dat het woordenboek mede en zeggenschap beide verbindt aan rechten. Maar we blijven nog zoeken aan het begin van de vorige eeuw. Dan komen we in Het Volk – het

blad van de sociaaldemocratische arbeiderspartij dat Last in zijn gedicht al noemt – een discussie tegen over medezeggenschap. Onder het pseudoniem Praktikus reageert een vooraanstaand partijlid op een motie die is aangenomen door het congres van de Bond voor Gemeentewerklieden. Wat citaten uit die motie: '...dat, waar de gemeentewerklieden zich hebben georganiseerd, zij daarmede getuigenis afleggen van hun ernstigen wil, niet slechts om te strijden voor hunne materiele en staatkundige belangen en rechten als werklieden in dienst der gemeente in het bijzonder en als behorende tot de arbeidersklasse in 't algemeen, maar ook om hunne kennis omtrent de inrichtingen der maatschappij en omtrent het bedrijfsleven te vermeerderen, ten einde door die meerdere kennis een betere materi-

Jef Last

Meezeggenschap

eele positie en een hogere plaats in de maatschappij en in het bedrijfsleven in te nemen; vooropstellende, dat die organisaties elk lid in het bijzonder, en elken arbeider in het algemeen, ten plicht stellen, om in de maatschappij door redelijk en zedelijk gedrag van dit streven blijk te geven, en de opgedragen arbeidstaak onder de eenmaal gegeven omstandigheden zoo goed mogelijk te vervullen.'

Praktikus stelt dat de eis tot medezeggenschap veel meer een moreel appèl moet zijn en in elk geval niet moet gaan om het behartigen van materiële belangen. Hij heeft verder praktische bezwaren tegen het invoeren van medezeggenschap en eindigt met een pleidooi dat arbeiders eerst maar eens ervaring moeten opdoen in de eigen organisaties. Lukt zelfs dat niet, dan moet de eis tot medezeggenschap maar in de papierbak. Praktikus houdt kennelijk minder van het nieuw verschiet dan Henriëtte Roland Holst, en hij vertolkt daarmee de mening van de hoofdstroom in de sociaaldemocratie.

Een paar dingen in die discussie vallen op. Medezeggenschap is vooral een instrument van vakbondstrijd en medezeggenschap heeft geen zelfstandige waarde. Opvallend is dat medezeggenschap wordt gezien als opvoedkundig instrument, met op de achtergrond een paternalistische opvatting over het gebrek aan bekwaamheden onder de arbeiders.

Basisopvattingen

Na afloop van de Eerste Wereldoorlog ontstaat in Nederland bij alle zuilen, politieke partijen, bonden en werkgeversorganisaties belangstelling voor het medezeggenschapsvraagstuk. Deze organisaties formuleren in die jaren hun basisopvattingen, die nog altijd doorklinken in de huidige discussies. In de protestantse hoek wordt onderscheid gemaakt tussen medezeggenschap en medebeslissingsrecht. Dat laatste wordt pertinent afgewezen, omdat de arbeider

het risico niet kan dragen en niet over de nodige deskundigheid bezit. Binnen de katholieke zuil daarentegen wordt aan het verkrijgen van medezeggenschap de eis gesteld dat arbeiders dan ook medeverantwoordelijkheid en mederisico dienen te dragen. Bij de katholieken vinden we ook het woord terug dat verder alleen in de Vlaamse taal voorkomt, medezeggingschap. Uit een later Urgentieprogramma van de Katholieke Volkspartij de volgende tekst:

In de onderneming worde onderling overleg en wederzijds begrip tusschen werkgever en werknemer aangekweekt. Door herziening van het vennootschapsrecht worde krachtig bevorderd, dat naast de medezeggingschap der kapitaalverschaffers medezeggingschap der werknemers wordt verkregen. Noch de medezeggingschap der kapitaalverschaffers, noch ook die der werknemers mag echter oorzaak zijn dat de ondernemer in de goede uitoefening van zijn leidende functie wordt belemmerd.

Voor de sociaaldemocraten maakt medezeggenschap deel uit van het streven het beheer over de productiemiddelen te vermaatschappelijken (socialisatie). En het kan een manier zijn om arbeiders verantwoordelijkheidsgevoel bij te brengen. Uit hun gepolariseerde maatschappijopvatting volgt de neiging om werkgevers en werknemers gescheiden te houden. De sociaaldemocratische beweging heeft altijd grote bedenkingen gehad tegen deelname van werknemers aan het ondernemingsbestuur.

In die jaren promoveert een vooraanstaand sociaaldemocraat, mr. G. van den Bergh, op een onderzoek naar medezeggenschap.

Volgens hem was medezeggenschap tot dan een vaag begrip. Taalkundig kan het niet meer betekenen dan 'mee te zeggen'. Maar zeggen heeft in het taalgebruik twee betekenissen: beslissen (het voor het zeggen hebben) en een mening kenbaar maken. Daarmee heeft medezeggenschap een dubbele betekenis gekregen: een recht om mede te beslissen en het recht om mee te spreken. In het voorvoegsel mede is besloten dat er

Meezeggenschap

Daar straks – in de zon – voor het schaftlokaal –
In de krant – Het Volk – naast een moordverhaal
Een enkel woordje: meezeggenschap

Nu: bergen staal – hap na hap
vreet de machine het allemaal –
en je hoofd maalt het woordje – meezeggenschap

Die gladde machine, de grijze ruit,
het zwarte hol dat je werk omsluit
vandaag schijnt het anders bij iedere stap.

Je hand doet zijn taak, maar je hoofd kreeg een
klap –
't gestamp der machine spreekt aldoor maar uit
dat enkele woordje: meezeggenschap.

Vanmorgen nog stond je hier, en de wand
van 't kantoor met loketje en matglazen ruit
was eeuwig scheiding, - mystiek van het besluit
dat beheerschte de taak van je lijf, van je hand.

Vanmorgen nog stond je hier, en je dacht,
het loon van je werk en het lot van je vrouw
óf je werken mocht, of hongeren zou
bepaald door een sterke onwrikbare macht.

Vanmorgen nog stond je hier en je zag
de dingen als altijd zoo vaag en zoo grijs,
nu zingt de machine waarachtig een wijs
die zijn weerklank vindt in jouw schaterlach!

Daar straks – in de zon – voor het schaftlokaal –
In de krant – Het Volk – naast een moordverhaal
Een enkel woordje: meezeggenschap –

En je zegt tot je hand, die het ijzer stuurt:
zoolang slechts, zoolang als ik wil dat het duurt,
en alleen voor wat ik weet dat noodig is.

En tot je machine: jij vreet je staal
omdat ik het wil. Om voor allemaal
meer licht te brengen in duisternis

Je doet het zelfde, je voelt je vrij
voor het éérs, voor het eerst in der dagen rij
door een woordje uit de krant, door een
plotselinge klap

in het zwarte hol, voel je wonderlijk blij
de vuile fabriek heeft de geur van de Mei
de heerscher van al die machines wordt jij
en eindloos herhaal je: Meezeggenschap

Jef Last

sprake is van een gezagsverhouding. Volgens Van den Bergh kan medezeggenschap dan de voorwaarden betreffen waaronder de arbeidsrelatie tot stand komt en de wijze waarop de werkgever zijn gezag uitoefent.

Dominante stroom

De afgelopen eeuw was de benadering die medezeggenschap ziet als een correctie op ongelijke machtsverhoudingen dominant. Samen met een paternalistische visie op de deelnemers aan medezeggenschap. Het is

goed voor hun ontwikkeling, mits het onder goede begeleiding gebeurt. Daarom worden aan medezeggenschap beperkingen opgelegd, om het algemeen belang en de vrijheid van ondernemers te waarborgen. En de eigen bereidheid van werknemers om verantwoordelijkheden en bijbehorende risico's te dragen, geldt als randvoorwaarde. De uitwerking heeft een juridische invalshoek gekregen waarin de invloedssferen en bevoegdheden werden afgebakend.

Het had ook heel anders kunnen lopen.

Er was immers steeds een onderstroom die medezeggenschap ziet als een manier van besturen, een manier van participeren door belanghebbenden. Die onderstroom herkenden we al in de motie van de Gemeentearbeiders. Wat later vinden we hem in de bedrijfssociologie en het personeelswerk. Veel ruimte heeft die opvatting nooit gekregen. Is het daarom dat het gedicht van Jef Last, waarin die verlangens zo mooi zijn verwoord, ontroerend is?

Jaap de Jong heeft zijn eigen adviespraktijk *Achter de duinen*. Hij is op voordracht van de orlid van het toezichthoudend orgaan (RvC/RvT) bij zes ondernemingen

Wim Schul is opleider/adviseur bij FNV-Formaat. Ook is hij bestuurslid van de Beroepsvereniging van Medezeggenschapsprofessionals (BVMP)

Reacties zijn welkom op jaapdejong@wxs.nl of wim.schul@fnvformaat.nl

Inspiratie voor uw eigen queeste

Energizer nr. 7: Slagroomklopper

Wilt u in uw ondernemingsraad geregeld inspiratie opdoen om tot betere arbeidsverhoudingen te komen? Hier komt de zevende energizer (10 - 20 minuten):

Maak – eventueel in groepjes – drie verticale rijtjes met woorden. Het linker rijtje bestaat uit oude woorden en combinaties, bijvoorbeeld: schaftlokaal, propaganda, werklieden, zedelijk gedrag, paternalisme. Mag ook uit de historie van de eigen onderneming. Hulpvraag: als we iets nooit moeten vergeten, dan is het wel...

In het rechter rijtje zet je onder elkaar woorden uit de huidige managementtaal en actuele discussiewoorden, bijvoorbeeld: participatie, corporate governance, turnaroundplan, SMART, diversiteit, innovatief vermogen, win-winsituatie. Hulpvraag: als de bestuurder ons wil laten meedenken, gaat het over...

Maak in het midden een derde rijtje met moeilijke woorden, afkortingen en uitdrukkingen uit de eigen medezeggenschap, bijvoorbeeld: gremium, faciliteiten, informeel overleg, competenties. Hulpvraag: nieuwe leden moet geleerd worden dat...

Iedereen krijgt uit elk rijtje een woord. Je maakt een zin die begint met: we moeten, willen... In die zin komen de woorden uit de slagroomklopper voort. Het mooiste is wanneer alle woorden worden verwerkt in de zinnen. Hoe absurder hoe beter. De zinnen worden opgeschreven en voorgelezen.

Discussievragen

Welke begrippen uit de drie rijtjes liggen voor de hand om te verbinden? Welke zinnen hebben onderdelen zoals zonder, tegen, maar niet? Is iedereen het daarmee eens?

Vervolgvraag

Zijn er opvattingen uit het verleden die bepalend zijn voor de regelingen van dit moment? Is dat stimulerend of is dat juist beperkend?

Alvast het beste voor 2009: de SBI aanbodbrochure

Het aankomende jaar zal van alles in zich hebben. Euforie, beslommingen, successen en teleurstellingen. SBI training & advies wenst u niet alleen alvast het beste voor 2009 toe, SBI training & advies biedt u alvast het beste voor 2009: onze brochure met daarin het volledige trainingsaanbod. SBI-trainingen halen het beste uit u en uw OR. Op alle gebieden van de medezeggenschap. Van financiële en hrm-kwesties tot de PR van uw OR, het schrijven van achterbanberichten en de spelregels van de WOR.

Kijk op aanbod.sbi.nl voor meer informatie en bestel de aanbodbrochure.

SBI training & advies
samenwerkt